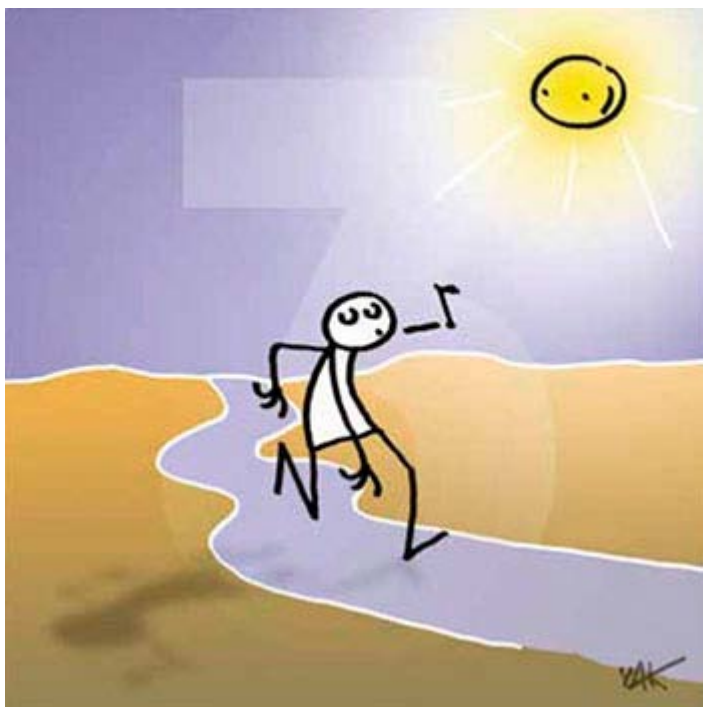

Ervaringen van mensen met sociale zekerheid in Nederland

Kleine reset van de sociale zekerheid voor de 21ste eeuw
Onderzoeksessay deel 1 - Dit is basisleven: geen schulden en geen werkzekerheid

Dit is deel 1 van een onderzoeksessay in meerdere delen en is gebaseerd op het intensieve onderzoek Armoede Live (Smolenaars 2008) en Armoede Live 10 jaar later (socialealliantie.nl 2017-2018).

Slaagt Nederland erin bestaanszekerheid te waarborgen? Doorgaans onzichtbare mensen vormen een van de spannendste bronnen van waarderingskennis voor de toekomst van de sociale zekerheid.

Simpele ervaringsfeiten helpen bij het updaten en stroomlijnen van de sociale zekerheid. Want waarom heeft een hotelkamer, hostel of B&B meer verzamelde beelden en klantwaarderingen dan die zo belangrijke sociale zekerheid?

Tijdreis samen met mensen met armoede-ervaringen

Voor een nieuw ontwerp van onderop – en het woord cliënten is te vermijden – heb je eerst ervaringen nodig. Er komt gelukkig steeds meer kennis beschikbaar van de ervaringen van mensen die op het minimum leven. Armoede Live is zo'n bron van kennis en rapporteert over langeretermijnervaringen met arbeid en sociale zekerheid.

Eerst terug naar toen. In de **serie van 2007-2008** werkten Jan en Ardy hard om uit de schulden te komen nadat hun eigen bedrijf ten onder was gegaan. Hennie deed jarenlang fabriekswerk, kwam in de schulden en stond toen op een wachtlijst voor aangepast werk. Jan brak zijn opleiding af, was toen net uit de schulden, ontving een Wajong-uitkering en deed vrijwilligerswerk. Letina was een 30 jaar durende oorlog in Ethiopië ontvlucht en werkte als vrijwilligster in de zorg. Irving had tal van banen, raakte na een arbeidsconflict blowend in een psychose en studeerde maatschappelijk werk. Rianne deed vrijwilligerswerk en leed onder een chronische vermoeidheidsziekte. Johanna leefde na haar betaalde werkcarrière lang van de bijstand, daarna van enkel AOW en deed vrijwilligerswerk. Andreas was ingenieur, werd getroffen door Multiple Sclerose (MS) en werkte op een basisschool. Paulien was zelfstandige, leefde van weinig geld en nam een baan. Elly werkte in de gemeentepolitiek en had nog schulden. Hoe staan ze er 10 jaar later voor? In 2017-2018?

De condities veranderen: decentraler, digitaler, internationaler

*Wat gebeurde er tussen 2007 en 2018 in Nederland en de wereld?
Een kleine drone-vlucht.*

Zwarte Woensdag is de dag dat Armoede Live in 2008 uitkomt. Met de financiële crisis: de beurzen kelderen en de werkloosheid zou stijgen. De deelnemers verzamelen zich in Zeeland en kijken de film 'Arm in een rijk land', horen een fraaie speech van onder meer Nataschja Froger en van deelneemster Ardy. De Europese Unie en verschillende banken hebben het moeilijk. Griekenland, Spanje en Portugal kampen met hoge werkloosheid. Schrijnende beelden van rijen voor geldautomaten van mensen die geen euro's meer ontvangen.

De Nederlandse politiek bevindt zich in de 'estafette-periode Rutte': de VVD regeert eerst met CDA en PVV, daarna met de PvdA en vanaf eind 2017 met CDA, D'66 en ChristenUnie. Na een periode van bezuinigingen trekt de conjunctuur aan en volgt lichte groei. De Wet Werk en Bijstand blijkt een redelijk kort leven beschoren (2004-2015) en is opgevolgd door de Participatiewet met een flinke dosis decentralisatie: gemeenten krijgen meer autonomie en verantwoordelijkheid, vooral ook financieel, voor hun burgers. De Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) biedt een raamwerk voor lokaal handelen. De Wet werk en zekerheid (Wwz) komt met een update van de regels voor werk, ontslag en WW. De intentie is meer zeker-

heid en meer flexibiliteit.

In 2015 komen veel vluchtelingen naar Europa met beelden van hoge hekken, mensenstromen en rubberboten op de Middellandse Zee. Werkgeversorganisaties in Nederland en Duitsland reageren opvallend verwelkomend op de nieuwe arbeidskrachten. Digitale technologie doordringt de samenleving en doet intrek in het sociale domein: de loketten worden digitaal.

De wereld is nauw met elkaar verbonden door globale markten. Wereldwijd groeit tussen 2010 en 2018 het percentage miljardairs elk jaar met gemiddeld 13 procent. Een CEO van een modeconcern verdient in vier dagen wat een werkneemster in Bangladesh in haar hele leven verdient (Oxfam 2018). De Franse econoom Thomas Piketty publiceert in 2013 niet minder onthutsende cijfers over de verdeling van kapitaal. Intussen groeien de gemiddelde welvaart en sociale zekerheid op wereldschaal (Grünwald en Seelkopf 2016).

En wat is er in dit decennium gebeurd met de mensen van Armoede Live?

Het onderzoek van de webserie: Armoede Live 10 jaar later

Over het slow-journalistieke onderzoek. Meer informatie over hoe het is wanneer je 11 mensen na 10 jaar opnieuw volgt en 9 mensen opnieuw meedoet.

Met alle 11 mensen die meededen in 2007/2008 is opnieuw contact gelegd en bij iedereen was ik opnieuw welkom, waarvoor veel dank! Dat was echt bijzonder.

Armoede Live! *10 jaar later*

Op socialealliantie.nl plaatsen we in 2018 als eerbetoon het belangrijke verhaal van Andreas uit 2008. De afspraak met hem kon op het laatste moment niet doorgaan door zijn plotselinge ziekenhuisopname, niet lang erna is hij op 58-jarige leeftijd overleden. Misschien moeten mensen met

een zware ziekte of een zwaar beroep een deel van hun pensioen toch gewoon eerder uitgekeerd krijgen. Dat was een van de gedachten die bij me opkwam toen ik Andreas' verhaal van 2008 weer las. Een gedachtenlijn die nog terugkomt.

Van de 10 mensen die opnieuw zijn geïnterviewd wilde Letina toch liever niet haar privé-leven openbaar maken, waarvoor respect. Goed om te melden is dat Letina erg trots is op de prestaties van haar dochter die haar universitaire master behaalde.

Van de opnieuw deelnemende mensen, van Jan en Ardy, Rianne, Johanna, Hennie en Jan, Irving, Paulien en Elly, zijn de uitgebreide portretten met foto gepubliceerd in de webserie 'Armoede Live 10 jaar later'

Zelfrapportage en kennis

Belangrijk om de kennis goed te kunnen plaatsen: alle kennis is ontleend aan zelfrapportage en past binnen de traditie van het biografische, levensverhalen-onderzoek (Nijhof 2000). Het waren open interviews met drie vragen: "Hoe is het nu met je?" "Wat maakt je gelukkig?" en "Wat kan er beter in arbeid en sociale zekerheid?" Daarbij is de respondenten behoorlijk wat macht gelaten, mensen werden in de gelegenheid gesteld hun eigen uitspraken op eventuele onjuistheden te controleren en suggesties voor verbetering aan te dragen. De suggesties van de mensen zijn bijna alle, één op één danwel licht aangepast, verwerkt. Ook heeft een jurist meegelezen om te voorkomen dat mensen in de problemen komen.

Wat betreft de onafhankelijkheid van onderzoek en onderzoeker is er een enorm luxe-probleem: er is geen directe onderzoekers-beleidsopdrachtgevers-relatie die afhankelijk is van gelden om weer nieuw onderzoek te financieren naar nieuwe problemen. Deze ronde was geïnitieerd door de onderzoeker en daarna ruimhartig gesponsord en gepubliceerd door de Sociale Alliantie. Meer informatie over het onderzoek vind je ook hier: <https://ellie-smolenaars.net/portfolio/laboratorium-social-research/>

Ervaringen met arbeid, inkomen en zekerheid: hoe is het nu met je?

Een simpele vraag laat zien tot welke levenssituaties, hier redelijk droog en feitelijk beschreven, twintig jaar sociale zekerheid in de praktijk leidt.

Als je opeens na 10 jaar bij iemand opduikt is een normale menselijke vraag: "Hoe is het nu met je?" Het was de eerste, open vraag. Lees je alle antwoorden samen, dan valt het volgende op.

Er zijn geen rijkeren of eigen woningbezitters

Financieel gezien is de balans voor ieder redelijk stabiel gebleven, stabiel op laag basisniveau. Niemand is erg rijk of rijker geworden en ook heeft geen van de negen mensen veel meer geld of bezit dan voorheen. Iedereen huurt een woning.

Er zijn geen schulden

Een positief feit is dat geen van de mensen (meer) in de problematische schulden zit. Jan en Hennie zijn tussendoor weer uit en weer in en weer uit de schulden geraakt. Irving heeft geld geleend voor zijn restaurant, maar dit krediet is geen problematische schuld. Elly is eruit. Jan en Ardy zijn eruit. Johanna is eruit gebleven.

Er is geen werk in vast dienstverband

Een opvallend feit is dat niemand een reguliere, d.w.z. vaste en voltijdse, baan heeft. De geregelde, contractuele arbeidsmarkt speelt nauwelijks een rol. Op het moment van interviewen heeft niemand een vaste, reguliere baan.

Hoe lukte dat? Geen schulden en geen werk? Wat waren de inkomensbronnen? Jan en Ardy ontvangen AOW en aanvullend pensioen, nadat Jan nog tien jaar heeft gewerkt. Ardy heeft veel losse uren gewerkt. Rianne leeft van een bijstandsuitkering, Johanna van enkel AOW, Irving van horeca-ondernemersinkomsten, Paulien heeft een tijdelijke invalbaan naast haar WIA-uitkering; Elly van een bijstandsuitkering en Hennie en Jan, inmiddels getrouwd, leven onder bewindvoering met wekelijks leefgeld.

En de uitgaven? Op twee gebieden is er flink bezuinigd. Op het gebied van wonen zijn er drie wisselingen naar kleinere en/of aangepaste woningen bij respectievelijk Elly, bij Jan en Hennie en bij Johanna. De woningen liggen in de buurt van de oude woningen. Bij Rianne, Elly, en Jan en Ardy zijn inmiddels de kinderen uit huis en zelfstandig. Dat scheelt erg in uitgaven en zorgen. Uit de schulden blijven scheelt vast ook kosten aan boetes en leningen. In de tussenliggende jaren zijn de kosten van bellen en internet sterk gedaald, dit was nog een grote en moeilijk te begrenzen kostenpost voor de gezinnen met opgroeiende kinderen in 2007-2008 (zie Armoede Live 2008: hoofdstuk Stijgende Uitgaven).

Spanningsvelden zijn merkbaar waar het gaat om gezondheidszorg en kosten van bepaalde medische behandelingen en de vraag of deze vergoed worden of onvergoed blijven. Het eigen risico is een punt. De verzekeringspakketten met aanvullende verzekeringen en regelingen zijn verwarrend en leiden tot actie bij Rianne en Elly: "Dan krijg je die hernia, dan heb je zorgkosten, dan moet je je extra verzekeren, dan krijg je geen extra kosten vergoed."

De bestaanszekerheid der bevolking en spreiding van welvaart zijn voorwerp van zorg der overheid.

Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden Hoofdstuk 1 art. 20

Conclusie - Slaagt Nederland erin bestaanszekerheid te waarborgen?

Bij deze mensen en in deze tijdsperiode is het gelukt: bestaanszekerheid bieden. Op een basisniveau lukt het hen schuldenvrij te zijn, een huurwoning te bewonen, van hun geld te overleven en dit alles zonder lange periodes van vast betaald werk. Dat is een verdienste van de inkomenskant van het Nederlandse socialezekerheidsstelsel in combinatie met het slim plannen inclusief harde begrotingsdiscipline van deze mensen zelf. Met de nodige hulp van hun familie en vrienden. En alle jobs tussendoor. Aan de uitgavenkant is gezondheidszorg een problematisch thema. En: er is geen werkzekerheid.

In het volgende deel van dit onderzoekssessay gaat het over de goede en de te verbeteren elementen van de sociale zekerheid. Dit op basis van ervaringen en met een paar oplossingen.

Ellie Smolenaars

Met veel dank aan alle deelnemers van Armoede Live! en de Sociale Alliantie.

Copyright beelden: Louis Brown; Frits van Hartingsveldt; Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat; Yacine Ait Kaci. Copyright tekst: Ellie Smolenaars

Literatuur

Grünewald, Aline & Laura Seelkopf (2016). Auslaufmodell oder Erfolgsgeschichte? Soziale Sicherung in globaler Perspektive. Zeitschrift für Sozialreform, 62(2), 111-140.

Nijhof, Gerard 2000. Levensverhalen. Over de methode van autobiografisch onderzoek in de sociologie. Amsterdam

Oxfam International 2018. Reward work, not wealth. bp-reward-work-not-wealth-220118-en.pdf. Oxfam.org.

Smolenaars, Ellie (2008) Armoede Live! Analyse in beeld, woord en geluid van vijf trends in een rijke samenleving met audio van Anneke Wardenbach en film van Rongwong. Met DVD. Amsterdam: Aksant (overgenomen door Amsterdam University Press). ISBN: 9789052603117.

United Nations 2015 (1948) Universal Declaration of Human Rights – Illustrated Version.

http://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf Illustrations by Yacine Ait Kaci (YAK) <http://www.yacineaitkaci.com/>

Bij citatie van dit essay graag deze bibliografische verwijzing en URL gebruiken:

Link op 02/02/2018: <https://socialealliantie.nl/index.php/armoede-live-home>

Sociale Alliantie en Ellie Smolenaars 2018. Kleine Reset van de sociale zekerheid voor de 21ste eeuw Dit is basisleven: geen schulden en geen werkzekerheid. Webserie Armoede Live 10 jaar later. Onderzoekssessay deel 1.